

A sernevelőtől a sörgyárig

A Magyar Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múzeum (MKVM) ezzel a címmel mutatja be Óbudán a „folyékony kenyér” készítésének hazai történetét a honfoglalástól napjainkig. A serfőző szakma afféle „védőszentjének” tekinti *Gambrinus* királyt (más néven Jan Primust, vagyis I. Jánost). Az illető valószínű személy, III. Henrik brabanti herceg fia volt, aki 1250? és 1294 között élt, ám sosem avatták szentté. Sőt! Lelkét állítólag az ördögnek adta a serfőzés titkáért. A legenda szerint egy ültő helyében hetvenkét liter sört ivott meg egyszerre... Az alföldi serfőzés nyugati hagyományaira utal, hogy Jászberényben a sörház környékét róla nevezték el.

A XVIII. század elejétől Szolnokon is német recept szerint folyt a sörfőzés, amit a helybéli lakosság mellett az itt állomásozó osztrák helyőrség tagjai is nagyban fogyasztottak. Hajdúböszörményben 1797-ben a cseh *Brezina* Vencel működött, míg a martfői „sernevelőnek” szlovák gyökerei lehettek, itt

ugyanis 1718-ban Kiskőrösről érkezett evangélikus tótok teleptültek le. A XVIII. század elején jászok népesítették be újra Kunszentmártont. Itt *Weiszpocher* Mihály 1733-ban épített sörházat a Körös-parti révénél, amelyet közel negyed századon át működtetett. A korabeli szokás szerint tulajdonjoga örökösödéssel szállt tovább, ezért Katalin nevű leánya 1760-1793 között egymás után három serfőzőnek is a felesége lett, míg végül 1803-tól nagykorúvá vált fia – *Greifel* György – működtethette tovább 1830-ig a műhelyt. A forgalmas rév miatt biztos vendégköre volt, a kompon átkelő német katonaság is ide tért be egy-egy korsóra. A korabeli feljegyzésekből kiderül, hogy a XVIII-XIX. század folyamán a honi serfőzők között a túlsúlyban lévő németek mellett osztrák, görög és zsidó mester is akadt. A sör-csaplárosi nyilvántartások szerint pedig még az Alföldön is nagyjából ugyanannyi sör került a poharakba, mint bor.



Századfordulós boltportál sörreklámokkal



Századfordulós boltportál sörreklámokkal (Copyright MKVM)



A Dreher sörgyár reklámja a tárlat hívóképe

Serfőző munkás pohárral és pipával
(Kirschner V. felvétele)

A Dreher gyár söröshordó szállító négyes fogata



A XIX. század közepétől a magyar fővárosban az egyre erősödő gyári sörfőzés a kisebb vidéki serházak alkonyát jelentette. A német, cseh, osztrák vagy magyar befektetők sorra jelentek meg Pest-Budán és kisebb elődeiket felvásárolva, korszerű technológiákat alkalmazva elindították az itteni serfőzést az iparosodás útján. Az „1843. Évi Pesti Serrendtartás” az úgynevezett sör-vám lepengetése után még bárki számára biztosította a sörfőzés jogát, amit ki is használtak a külföldi vállalkozók. 1844-ben a müncheni *Schmidt* Péter az Üllői úton nyitott sörházat, de rövidesen Kőbányára költözött át, ahol az előző évszázadok folyamán kitermelt kötömegek helyén közel harminc kilométeres pincerendszer várta. A jövedelmező vállalkozás vezetője 1855-ben társult az újlipótvárosi *Tüköry* Józseffel, majd Kőbányai Serház Társaság néven folytatta közös tevékenységét mindaddig, míg a cég *Dreher* Antalé nem lett. Utóbbi a schwechati sörgyár tulajdonosa volt és külföldi terjeszkedése folyamán 1862-ben először *Perlmutter* Jakab serházának felvásárlásával vetette meg a lábát Kőbányán, aztán cseh földön – Ústi nad Labem körzetében – *Michelob* (ma *Měcholupy*) került a birtokába, s később meg sem állt Trieszt Adria-parti kikötővárosáig.

A sörfőzés nagyipari virágzása immár feltartóztatathatlannak bizonyult! Egy másik kőbányai cég 1867-ben a Jászberényi úton, Első Magyar Részvényserfőzde Rt. elnevezéssel indult. Ennek társtulajdonosai *Barber* Ágoston és *Klusemann* Károly voltak. Egyik svájci részvényesük – *Haggenmacher* Henrik – még ugyanabban az évben megvette Budafok déli részén, Promontoron a *Frohner* család sörüzemét, hogy ott építtesse ki a nevét viselő Haggenmacher Sörgyárat. Az „ötös fogat” 1892-ben vált teljessé, amikor *Tószeghy* *Freund* Vilmos termény-nagykereskedő társaival megalapította a Kőbányai Serfőző Rt.-t a Maglódi úton. Az 1900-as évektől ez az öt budapesti sörgyár biztosította a magyar sörtermelés 90%-át. Annak ellenére, hogy 1905-ben országszerte,

Soprontól Nagykanizsán át a pécsi Pannóniáig már kilencven kisebb-nagyobb vidéki cég is működött, és termelésük 1910-ig megkettőződött. A második világháború utáni államosítások nyomán a szocializmus korszakának sörgyártását az 1973-ban létesített Borsodi Sörgyár képviseli a kiállításon. A rendezők a rendszerváltás követő privatizációt is dokumentálják. Megállapítható, hogy a kisüzemi főzdek sörkibocsátásának mennyisége messze elmarad ugyan a gyárakétól, de manapság a manufaktúrák kézműves termékei iránt is jelentős az igény...

A rendkívül sokrétű tárlaton a sörfőzés krónikája mellett érintik az alapanyagokat, előállítási technológiákat, a sörfogyasztás helyszíneit. A mostani tematikus tárlatot az MKVM saját anyagai mellett a Kunszentmártoni Helytörténeti Múzeum, a Soproni Múzeum, valamint a pécsi Janus Pannonius Múzeum által kölcsönzött eredeti műtárgyak és másolatok teszik teljesebbé. A kartonplakátoktól a mázas kerámia vagy zománcozott fém reklámtáblákon át a söralátétekig és aprónyomtatványokig sok mindent segítségül hívtak. Bemutatják a fa- és fémhordók, a cserép, ón vagy üveg söröskorsók, serlegek, kupák és poharak fejlődését éppúgy, mint a palackformák változatait a korai dombornyomásúaktól a későbbi ragasztott címkésekig. Sörfőzőházat ábrázoló makett, továbbá sörfőző medence és sörgyári részlet látványos installációja teszi teljesebbé az élményt. A huszadik század első felének eredeti Dreher-bútorokkal berendezett enteriőrjében vagy a szocializmus évtizedeit idéző kocsmában akár le is ülhetünk. Mindenféle sörös hirdetések, sárgult újságcikket, recepteket olvashatunk, irodalmi művekből vett, a témához illő idézetek közül szemezgethetünk, de nem marad el a folyamatos videóvetítés sem. Sörestekre, előadásokra, zenés bemutatókra és interaktív játékokra is hívják a látogatókat.

A kiállítás Budapest III. kerületében (Korona tér 1.) október 15-ig tart nyitva.

Wagner István